

Thema De eeuwige Wijsheid (Pnr.1582) Spreuken 8: 22-36
Uitgesproken 22 mei 2016 Protestantse wijkgemeente te Kampen

Inleiding

Op het leesrooster van de kerken vinden we vanmorgen Johannes 3 waarin het gaat over de nachtelijke ontmoeting tussen Jezus en Nicodemus tijdens de dagen van Pesach. Het leesrooster richt zich op het begin van dat gesprek; ik heb de Jelle, de lector vandaag, gevraagd om juist de tweede helft van dat gesprek te lezen waarin Jezus zichzelf onder andere omschrijft als de Mensenzoon en Licht voor de wereld.

Dat heb ik gedaan omdat de andere lezing op het leesrooster uit Spreuken 8 komt. En dat is zo'n schitterend hoofdstuk...; dat brengt ons in hemelse sferen in tijden dat deze schepping nog niet eens bestond. En ook daar is de 'Mensenzoon' aanwezig, al is Hij daar een Zij; en Zij heet daar: Wijsheid.

We proberen vanmorgen iets te zeggen over die Wijsheid van den beginne, die al vóór de schepping van de wereld speelde als een kind voor het aangezicht van God.

Het Woord dat wij lezen in de Schrift is eigenlijk maar een klein lichtschijnsel van die Wijsheid van den beginne; zoals de maan zijn licht ontleent aan de zon. Maar in het donker van deze wereld is dit lichtschijnsel van de Bijbel de hoogste wijsheid die we hier op aarde hebben.

'Een rijke schat van wijsheid schonk God ons in zijn Woord', zingt Lied 313. En we zingen dat mee: vers 1, 3 en 5.

De persoon van Nicodemus komt bij mij heel sympathiek over; zowel in het begin als aan het slot van het Johannes-evangelie. De stilte die hij met Jezus zoekt, op het dak van het huis onder de nachtelijke sterrenhemel, de ernst die hij wil maken met de woorden die Jezus spreekt, zijn reflectie op de verschijning van Jezus – het heeft iets van Maria, ook zo iemand die de woorden bewaart en overdenkt in haar hart, de wijsheid daarin op het spoor wil komen.

Maar hoe kun je voorbereid zijn op een ontmoeting als deze? Binnen de kortste keren is Nicodemus de weg kwijt en staat hij met de mond vol tanden. 'Wij weten', zo zet Nicodemus het gesprek in – 'wij weten dat U een leraar bent van God gezonden'. Daarmee betuigt hij groot respect in de richting van Jezus; met zo'n benadering zou Jezus toch blij moeten zijn!

Maar Jezus is er allerminst van onder de indruk. Al spoedig klinkt het uit zijn mond: 'Wij weten' – pluralis majestatis, als in: 'wij, de Koning. 'Wij spreken over wat wij weten, maar jullie luisteren niet en verstaan niet'. Dat lijkt een hard woord naar Nicodemus toe; maar dat is het eigenlijk niet. Het is eerder zo dat Jezus Nicodemus bloedserius neemt, maar hem daarom ook laat merken dat hij geen idee heeft met wie hij eigenlijk van doen heeft.

Dus neemt het gesprek al gauw een hoge vlucht. 'Kom op, Nicodemus, hoezo dat vragen "een mens kan toch niet opnieuw geboren worden?". Je bent het niveau kindernevendienst toch al wel lang ontstegen?' En al spoedig is het dan ook eigenlijk geen gesprek meer, maar Jezus spreekt en Nicodemus luistert ademloos.

En dan spreekt Jezus open en eerlijk over de Mensenzoon die uit de hemel is, over God die deze Zoon de wereld heeft ingestuurd om die wereld te behouden, over het licht dat in de wereld verschenen is, over de poging om de mensen tot dit licht te brengen en in dit licht te geloven in plaats van in duisternis te blijven

wandelen. Over de liefde ook van God die in dit licht, in deze Zoon, naar de wereld uitgaat. En hoe dit alles al sinds de dagen van Mozes speelt, hoe deze wijsheid al eeuwen tot de mensen probeert door te dringen. Zoals Jezus de Tenach uitlegt is de hele bijbelse geschiedenis waarvan de Bijbel verhaalt, de hele creatie en het leven van het volk Israel, als het ware allemaal incarnatie, allemaal vleeswording van de Mensenzoon, uitdrukking van de Wijsheid Gods temidden van de mensen.

Ja, dan luister je ademloos. Dat is allemaal duizelingwekkend. Dat vraagt om zo'n ander perspectief, een andere manier van kijken; een zien van God uit. Dat vraagt om zo'n paasblik waarover we het met de paasdagen hadden: een kijken vanuit de zon naar alle planeten, als was je het zonlicht dat al die planeten in al hun banen en in al hun tijden en jaren overstraalt. Duizelingwekkend voor mensen als wij, die vaak niet eens verder komen dan denken vanuit ons eigen ik of hoogstens vanuit onze eigen groep. Dit is denken vanaf de andere kant, van waaruit gezien ons persoonlijke leven minder dan een speldeknop is, complete volkeren een druppel in een emmer, heel deze aardbol een lading stof (vgl. Jes. 40).

Geen wonder dat Nicodemus binnen de kortste keren het spoor bijster is. Wat zou Jezus tegen mij zeggen als Hij al die preken van mij tegen het licht houdt? 'Wat een pedanterie en wat een gebrek aan inzicht!' U komt als gemeente van Christus zo veel tekort: al die woorden van ons als predikanten – u moet het doen met lichtschijnsel van het lichtschijnsel van het lichtschijnsel van het lichtschijnsel van het Licht.

Jezus probeert Nicodemus op te tillen naar een hemels gezichtspunt, een 'heavenly point of view'. Hij probeert dat ook met ons.

En ook Spreuken 8, de nevenlezing vandaag, probeert dat met ons.

En waar worden wij dan naar toe opgetild? Vanaf welke plek moeten wij leren denken en kijken?

In Spreuken 8 is de Wijsheid aan het woord. De midrasj, de Joodse bijbelverklaring, verstaat die Wijsheid als een aanduiding van de eeuwige Tora, van het eeuwig Woord van God. Wat zegt die Wijsheid, de Tora? Zij vermeldt dat zij het begin van Gods weg is, dat zij er al was voordat de aarde werd geschapen. Zij is al een eeuwigheid geleden door God onder weën voortgebracht. En toen de Ene, de HERE God, begon met de schepping van hemel en aarde was zij, de Wijsheid/Tora, al die tijd aan Gods zijde.

Zij was daarbij zijn 'amoon', zegt het Hebreeuws. De betekenis van dat woord is niet duidelijk. Sommigen vertalen met troetelkind of lieveling. Maar er zijn ook veel vertalingen die richting bouw en kunst gaan. Zo zegt een midrasj: de Tora zegt: ik was het gereedschap dat de Ene gebruikte voor de schepping van de wereld; of; ik was Gods kunstenaress of het bouwplan dat Hij voortdurend voor ogen had bij alles wat Hij maakte. Maar welke vertaling je dan dus ook kiest, het gaat allemaal in de richting van een hemelse Vader of Architect wiens grootste vreugde ligt in deze Amoon; heel zijn handelen is er op gericht om haar gelukkig te maken, om met en voor haar een wereld te creëren. Zoals een aardse vader zijn vreugde erin vindt samen met zijn kind en voor zijn kind een prachtig bouwsel te creëren dat het kind gelukkig maakt. En het kind gaat daar vervolgens mee spelen en leeft de eigen creativiteit daarin uit.

Spreuken 8: 30 – De Wijsheid/Tora zegt: ik was Gods geluk dag aan dag, en mijn geluk lag bij de mensenkinderen. Met hen en met hun wereld mocht ik iets moois gaan doen.

Deze woorden van Spreuken maken dan ook een verrassende uitleg van Genesis 1:1 mogelijk. Nietwaar, de Wijsheid/Tora vertelt dat zij het begin van Gods weg is; in het Hebreeuws is dat 'Resjiet' – begin. En wat zijn de eerste woorden in de Bijbel? Beresjiet... In of met Resjiet, met Begin schiep God de hemel en de aarde. Met andere woorden: met zijn lieveling Tora/Wijsheid schiep God hemel en aarde. Dus van meet af aan is de Tora aanwezig, die Tora die eeuwig is, die levend is, die bij God is, waarvan onze aardse Tora, de geschreven Tora, de Bijbel maar een afschijnsel is.

Zonder die eeuwige Tora, de levende Tora, prinses Wijsheid, zou onze wereld er niet eens zijn. En zo kénnen we dat ook uit het Johannes-evangelie: In beginsel is er het Woord/de Tora; en door en met dit Woord zijn alle dingen geschapen die geschapen zijn. Zo ook Paulus die over Gods geliefde kind zegt: eerstgeborene van heel de schepping is hij/zij, alles is door en voor hem/haar geschapen!

Maar dan realiseren we ons opeens: zowel Johannes als Paulus verwijzen met die woorden naar Jezus Christus, als vleesgeworden Tora in deze wereld. Hij is die Wijsheid Gods van den beginne, die al eeuwigheden geleden onder weëen door God is voortgebracht, in een hemelse werkelijkheid die ons verstand te boven gaat.

En met déze Wijsheid Gods, met deze Tora, zit Nicodemus op het dak onder de sterrenhemel te praten. En Hij, deze Wijsheid, vertelt met een natuurlijk gezag en een hemelse vanzelfsprekendheid – 'Wij weten waarvan wij spreken' – over hoe Hij bij God was, en hoe Hij uit die hemelwereld is neergedaald. Want de mensen, zijn mensen bij wie Hij zijn geluk vond, luisterden niet naar Hem. Ze waren om zijntwil gecreëerd, maar ze wilden niet luisteren naar de hemelse wijsheid.

Hij had ze wel geroepen! Spreuken 8: 32 vv: 'Nu dan, kinderen, zonen van Adam, luister naar mij! Zalig als je mij hoort en de wacht houdt bij mijn huis! Wie mij vindt vindt het leven en het welbehagen van God zelf! Maar wie dat niet doet: je doet je zelf geweld aan, je valt buiten je bestemming als mens, je wordt een liefhebber van de dood.'

'En dus ben Ik gekomen', vertelt Jezus aan Nicodemus, 'letterlijk, als één van jullie, om mijn woord met eigen mond en leven te laten horen; om jullie te vertellen waar die Tora, die Bijbel, het afschijnsel van is. Al die woorden komen bij mij vandaan en spreken van mij. Maar jullie luisteren niet. Maar Ik vraag om jullie geloof! Want hierin ligt jullie leven! Het licht, Ik, ben in de wereld gekomen om jullie te vertellen hoe het leven is bedoeld en in welk perspectief alles staat. En wie oprecht wil handelen, die zoekt het licht!'

Wat een verandering van perspectief is dit. Had Nicodemus dit geweten, hij zou Jezus nog anders hebben aangesproken; als hij het dan nog überhaupt gedurfd had.

Jezus, het aardse leven zoals wij dat kennen uit de evangeliën, is dus als het ware slechts een fase in zijn leven; een hele korte fase in het oneindige hemelse leven van de Wijsheid/Tora die al van eeuwigheid bij God was en is en zijn zal. Het hele volk Israel is om Hem heen en om zijntwil gecreëerd om via hen de Tora en een hemelse wijsheid en manier van handelen te openbaren. Als een zoon van dit volk is Hij op deze aarde geboren.

Jezus, prinses Wijsheid bij God, geboren en geleefd op aarde als een man – want anders had waarschijnlijk helemaal niemand op deze macho-aarde naar Hem geluisterd. Maar een macho is Hij zelf nooit geweest; het vrouwelijke, feminiene, hangt als een aura om Hem heen.

Jezus Christus, gestalte van de Tora. Vleesgeworden Wijsheid van God.

Over Hem/Haar heb ik het altijd gehad als ik sprak van de Tora; de levende Tora die bij God was en is, en de geschreven Tora die als Bijbel op onze kansels ligt maar die de levende Tora natuurlijk nooit kan vervangen. De woorden die wij lezen volgens onze leesroosters zijn maar afschijnsel van de ware aard van het Woord dat gehoord wil worden. Al die teksten in de Bijbel zijn als het ware alleen maar vensters die ons uitnodigen om te zien Degene die daar doorheen gezien wil worden en die in alle eeuwigheden leeft. Maar zovelen zien niet dat het vensters zijn; bij zovelen zitten er zelfs gordijnen en luiken voor. Zovelen meten alles naar hun eigen maat, vinden hun eigen wijsheid zo'n beetje het hoogste wat op deze aarde denkbaar is.

Maar er zullen er ook altijd zijn die wél beseffen - en ik hoop vurig dat u en jij daartoe zullen blijven behoren! -: die woorden op de kansel, die woorden die naar ons toekomen in de prediking, zij verbinden ons direct met het hart van God zelf en met zijn liefste kind, omwille van wie alles is geschapen en die zijn/haar geluk vindt in God en dat wij mensen zullen leven. Met Huub Oosterhuis, die de woorden van Spreuken 8 een dichtvorm gaf (Lied 325):

Dat woord, waarin ons richting werd gegeven,
dat onze gang bepaald heeft in ons leven,
dat in ons zwijgt en waakt en weet,
de wereld trouw in lief en leed,
dat ons de dood doet tegengaan:
dat was bij God, van meet af aan.

Alleen was God, in stilte ongebroken,
volmaakt zichzelf, onnoembaar, onweersproken.
Toen heeft Hij in zijn hart gehoord
de klank en aandrift van dat woord.
Nog voor Hij enig mens gewon,
nog voor het opgaan van de zon.

Dat woord stond Hem met raad en daad terzijde,
toen Hij het licht, de zee, de aarde spreidde.
Het werd zijn liefste gezellin,
het spreekt Hem moed en liefde in,
opdat niet ooit zijn hart bezwijkt,
(of dat) zijn NAAM van deze wereld wijkt.

Amen.